

Projekter inden for Handel, industri og infrastruktur

Infrastruktur - broforbindelser

Emne: Forbindelsen over Storstrømmen - fra færgedrift til fremtidig bro og udviklingen for områderne på begge sider af farvandet.

Formål: Storstrømsbroen stod færdig til indvielse i 1937. Hvor der i århundreder havde været færgefart, blev områderne nu forbundet af datidens største bro. En fantastisk ingeniørmæssig kraftanstrengelse, som skabte beundring i hele Europa. Det var nu muligt at køre fra København, ned gennem Sjælland, over broen og fortsætte ned over Falster og Lolland. Broen er nu snart 80 år gammel og kravet til infrastrukturen lyder på stadig hurtigere transport af arbejdskraft og varer mellem Europas centre. Den gamle bro ses som en utidssvarende flaskehals i den nye jernbanekorridor mellem København og Berlin, og det er blevet besluttet at erstatte den af en ny bro, som skal stå færdig samtidig med åbningen af Femern Bælt forbindelsen i 2022.

Forskningsprojektet vil beskæftige sig med såvel den gamle broes historie som med optakten til den nye og de ændringer af kulturlandskaberne og levevilkårene på begge sider af broen, som broetableringerne har og vil betyde. Bygningen af den første bro var lige så vel som projekteringen af den nye et resultat af vurderinger af fremtidsmuligheder på nationalt plan, men lokalt fik broen også stor betydning for levevilkårene.

Forskningsemnet forholder sig helt tæt til Museum Sydøstdanmarks overordnede forskningsområde "erhverv, handel og infrastruktur", emner som de sidste hundrede år har stået centralt for den politiske indsats nationalt og regionalt. Op til bygningen af den nye bro er det relevant at sammenligne med processen omkring bygningen af den første og sammenligne de forandringer, der sker med 80 års mellemrum. Projektet vil desuden inddrage relevant materiale fra andre områder i Danmark og Nordtyskland, hvor større landområder er blevet knyttet sammen af broer.

Samarbejdspartnere: Museum Lolland-Falster, Ostholstein-Museum, Museum Vestsjælland og Østfyns Museer.

Publikation: Der udgives en monografi med resultaterne, delresultater publiceres i anerkendte tidsskrifter og særpublikationer.

Vilkår: At der afsættes 2 x 3 måneder til 2 medarbejdere (en fra hver institution) fordelt over perioden 2015-2018. Dertil en periode på ca. en måned med forprojektering og ansøgninger til ekstern finansiering. Godkendes af forskningsudvalget.

Ressourcetræk: Kulturarvsenheden, Berit Christensen.

Ansvarlig: Berit Christensen.

Handleplan

2015: Strategi- og handleplan

Projekt

2016-2018: Projekt.

Handelsaristokratiet på Sydsjælland og Møn

Emne: Handelsaristokratiet på Sydsjælland og Møn.

Formål: Salget af ryttergodserne på Sydsjælland og Møn i sidste halvdel af 1700-tallet åbnede op for muligheden for, at bønderne kunne købe deres egen jord. Det skete imidlertid kun i et par enkelte tilfælde. Til gengæld blev størstedelen af de nyoprettede godsenheder købt af borgerlige storkøbmænd. Det var en helt ny gruppe af godsejere, som i kraft af deres herkomst havde rødder ”nedad” i samfundet, samtidig med at de ved købet af godserne blev en del af den absolutte overklasse. Størstedelen af de første ejerfamilier mistede hurtigt deres erhvervede godser igen i forbindelse med statsbankerotten i starten af 1800-tallet. Nye ejere kom til, og ligesom de tidligere bestod de også for en stor dels vedkommende af købmænd eller efterkommere af købmænd. Det gælder familier som Wassard, Hage, Scavenius og Suhr. Disse familier havde bedre muligheder for at etablere sig fast, og mange af godserne er siden gået i arv i disse familier af ”handelsaristokrati”. Projektet ser nærmere på denne gruppe af familier fra salget af ryttergodserne til op i 1900-tallet. Hvilken forskel gjorde det, at de havde andre rødder end det gamle aristokrati? Blev godserne drevet anderledes? Var man mere eller mindre tilbøjelig til at oprette industrier eller antage nye dyrkningsformer – eller involvere sig i politik – og hvordan iscenesatte man sit herskabsliv? Giftede man sig hovedsagelig indenfor sin egen kreds, eller blev man efterhånden optaget i de gamle adelsfamilier eller i det nye ”industriaristokrati”? Sammenligningsgrundlaget vil blandt andet være godser ejet af adelige familier i resten af Museums Sydøstdanmarks ansvarsområde men resultaterne vil blive holdt op imod herregårdsforskningen i hele landet og udlandet. Forskningsemnet forholder sig tæt til Museum Sydøstdanmarks forskningsområde ”erhverv, handel og infrastruktur” i og med at der fokuseres på handelsaristokratiets ageren som godsejere i et område ikke langt fra København, med de muligheder det giver for afsætningsmuligheder og for kontakt med sociale og politiske cirkler. Godsernes betydning kan i perioden ikke overvurderes ift. betydning for områderne udenfor byerne, da de udgjorde store samfund i samfundet, og da de som ingen andre havde muligheder for at starte virksomheder op og implementere nye dyrkningsmetoder. Projektet vil behandle delemner som: Det herskabelige liv, Industri og landbrug, Personalhistorie.

Samarbejdspartnere: Museum Lolland-Falster og Herregårdsmuseet Gl. Estrup.

Publikation: Der publiceres en række artikler i anerkendte tidsskrifter, og resultaterne formidles i en samlet publikation.

Vilkår: At der skaffes midler til frikøb fra fonde eller fra rådighedssummen. Godkendes af forskningsudvalget.

Ressourcetræk: Kulturarvsenheden.

Ansvarlig: Berit Christensen.

Handleplan

2015: Strategi- og handleplan.

Projekt

2016-2018: Projekt.

Identitet: Havneby

Emne: Lokalidentitet. Havnen som omdrejningspunkt for købstadens udvikling og identitet.

Periode: 1700–2000. Havnerelateret handel og erhverv. ”Branding” af byer.

Formål: At undersøge og belyse hvordan udviklingen af en erhvervshavn i Næstved har haft betydning for byens vækst og selvopfattelse, samt at undersøge, hvorfor byen fortsat brander sig som havneby, trods havnens vigende økonomiske betydning. Mulighed for komparative undersøgelser i, Køge, Vordingborg, Stege og Præstø.

Undersøgelsen kan indgå som delelement i det tidligere planlagte forskningsprojekt ”Næstved Havn i Susåen – Sjællands port mod Østersøen”, der vil behandle havnens historie fra oldtid til nutid.

Samarbejdspartnere: Næstved Arkiverne. Tidl. arkivar Rasmus Nielsen. Institut for fremtidsforskning.

Publikation: Artikel i peerreviewed tidsskrift. Del af bogudgivelse ”Næstved Havn i Susåen”.

Vilkår: Igangsættes afhængig af ressourcer. Godkendes af forskningsudvalget.

Ressourcetræk: Kulturarvsenheden, Else Gade Gyldenkerne.

Ansvarlig: Kulturarvsenheden, Else Gade Gyldenkerne.

Handleplan

2017: Igangsættes afhængig af øvrige planer.

Broer og færgesteder

Emne: Infrastruktur over vand. Bosætnings- og erhvervsstruktur i yderområder.

Formål: Belyse, hvilken indflydelse infrastruktur som broer og færgeruter har på bosætning og erhvervsudvikling i en region, hvor egnsdelene er skilt af vand. Kan effektiv infrastruktur dæmme op for udkantsproblemer? En undersøgelse af udviklingen fra 1600-tallets færgesteder ved Masnedsund og Grønsund til 1900-tallets brobyggerier over Ulvsund og Storstrømmen, og frem til nutidens storstilede Femern Bælt-projekt.

Samarbejdspartnere: Museum Lolland-Falster. ODMs udkantspulje. Vordingborg kommune: Philippine Birckner.

Publikation: Artikel i peerreviewed tidsskrift.

Vilkår: Samarbejde med Museum Lolland-Falsters arbejde omkring Femern Bælt.

Igangsættes afhængig af ressourcer.

Ressourcetræk: Inspektør/arkivar i 3 måneder, fordelt over ca. 1-1,5 år. Arkivstudier i egne arkivalier samt eksternt. Interviews og møder med samarbejdspartnere og relevante parter. Godkendes af forskningsudvalget.

Ansvarlig: Kulturarvsenheden, Else Gade Gyldenkerne.

Handleplan

2017: Igangsættes afhængig af øvrige planer.

Industri, globalisering, lokalisering

Formål: Historien om Codan Gummi kan som en prisme belyse Køge som industriby, en historie, der er med til at definere byens identitet og karakter i dag. Den kan bidrage til fortællingen om globaliseringens indflydelse lokalt, lokalisering af virksomheder og arbejdskraftens udvikling og mobilitet samt ændringer i forbrugsmønstre. Codan Gummi var en arbejdsplads for mange kvinder, også gifte kvinder i tiden før, kvinder for alvor kom ud på arbejdsmarkedet.

Baggrund: Codan Gummi. Køge er en gammel købstad, der i en lang årrække var domineret af store industrivirksomheder. Gennem 1900-tallet spillede virksomheden Codan Gummi en helt afgørende rolle i byens liv. Det var Køges største arbejdsplads, med betydning for rigtig mange familiers hverdag. Den var med til at give Køge identitet som en industri- og arbejderby. Også mange fra omegnen arbejdede på de store industrivirksomheder. Codan Gummi var i mange år beskyttet af importrestriktioner, men fra midten af 1960'erne forsvandt disse, og virksomheden blev en del af den mere og mere globale konkurrence. Produktionen blev efterhånden flyttet ud af landet, og ca. 2008 ophørte den helt i Køge. Produktionen var da blevet ændret fra cykeldæk, cykelslanger, gummisko og gummistøvler til armerede slanger og industrigummi.

Samarbejdspartnere: Relevante institutioner og virksomheder.

Publikation: Formidlingsformen drøftes i forhold til målgruppe.

Vilkår: Afhængig af tilstrækkelige ressourcer. Der udarbejdes en projektbeskrivelse således at projektet mere overordnet forholder sig til hele museets ansvarsområde.

Ressourcetræk: Defineres.

Ansvarlig: Kulturarvsenheden/Nyere tid.

Handleplan

2015: Strategi- og handleplan

Projekt

2016-2018: Projekt.

Næstved Havn i Susåen - Sjællands port mod Østersøen

Formål: Forskningsprojektet 'Næstved Havn i Susåen. Sjællands port mod Østersøen' har som målsætning at belyse og formidle Susåens og havnens betydning for Næstved som regional, national og international handelsby fra oldtid til renæssancen.

Baggrund: Gennem tiden er der foretaget adskillige opsamlinger og arkæologiske udgravninger i Næstveds bymidte, som har akkumuleret stor viden om byen fra dens tidligste opståen i yngre jernalder frem gennem middelalder og renæssance til nyere tid. Der foreligger – ved siden af et voldsomt stort genstandsmateriale - et omfattende, overvejende upubliceret materiale i form af beretninger, optegnelser, opmålinger, naturvidenskabelige analyser,

kortmateriale og lignende hovedsageligt fra 1950'erne og frem til i dag. Blandt de vigtigste undersøgelsesområder kan nævnes Næstveds gamle havneområde med Bredstræderne, Kompagnistræde, Slagelsevej, Møntergade, Farvergade, Slagkildevej, Susåen og Købmagergade. Lige så væsentligt er det, at vi udover de mange arkæologiske fund også står foran et stort skriftligt kildemateriale fra middelalder og renæssance, der ikke tidligere er gennemgået og publiceret.

Formålet med projektet er at gennemgå de mange års arkæologiske resultater og sammen med de skriftlige kilder fra middelalder og nyere tid at samle den viden sammen som nu foreligger som spredte og oftest svært utilgængelige oplysninger på blandt andet Næstved Museum, Næstved Arkiverne og arkiver i Lübeck, hvorfra en del af den middelalderlige handel kom, og ud fra disse belyse Susåens og havnens betydning for Næstved som handelsby fra oldtid til nutid. Baggrunden for at vælge netop havnen som udgangspunkt for projektet er, at Susåen har været en vigtigt kommunikationsled for Næstved og nerven i forbindelse med byens oplomstring som handelsby i middelalderen og senere som industrihavn i første halvdel af 1900-årene. Oplandet fungerede som byens kornkammer har ligesom fiskeriet i Susåen og fjordene været af stor betydning for byens handel. Ejendomsforholdene i Næstved i middelalderen er særegne ved, at byen var underlagt Skovkloster – og ikke som vanlig kongen, og byen var stærkt præget af de mange klostre der lå i byen. Samtidig var Næstved den perfekte indfaldsport til Sjælland for de hanseatiske byer og netop handelsforbindelserne til Hansaen spillede en vigtig rolle for byen i senmiddelalderen.

Samarbejdspartnere: Projektet foregår i tæt samarbejde med relevante institutioner og fagdiscipliner. Bl.a. Næstved Arkiverne, Aarhus Universitet, Vikingeskibsmuseet og Zoologisk Museum.

Publikation: Resultatet af den samlede forskningsundersøgelse vil foruden faglige artikler i relevante tidsskrifter udkomme i form af en større publikation.

Vilkår: At projektet kan støttes via fonde o.a. til frikøb af forskere. Godkendes af forskningsudvalget.

Ressourcetræk: Eksternt finansieret.

Ansvarlig: Kulturarvsenheden, Susanne Outzen.

Handleplan

2015: Muligheder for finansiering undersøges.

2016-2018: Igangsættes afhængig af finansiering.

Vester Egesborg

Emne: Anløbsplads fra vikingetid.

Formål: Videnskabelig bearbejdning og publicering af udgravningsresultaterne fra anløbspladsen fra yngre jernalder og vikingetid ved Vester Egesborg. Den videnskabelige bearbejdning fokuserer på to hovedområder:

Anløbspladsens struktur og funktion. Vester Egesborgs struktur adskiller sig fra hovedparten af de komparative lokaliteter, som er undersøgt i større eller mindre omfang i Danmark, Skåne og Sydslesvig. Til gengæld minder den om nabolokaliteten Næs, der er en

specialiseret hørfremstillingsplads, og Vester Egesborg har på tilsvarende vis jernsmedning som et meget fremtrædende element. Spørgsmålet er, om der i dette tilfælde er tale om en specialiseret anløbsplads med fremstillingsvirksomhed som primær funktion, eller om der i virkeligheden er tale om en agrar lokalitet, som omkring år 1000 flytter knap en kilometer mod nord og bliver til landsbyen Vester Egesborg, hvor den ligger i dag.

Analysen vil dels basere sig på bebyggelsens struktur, hvor hustyperne og deres funktioner vil blive beskrevet og vurderet, dels det meget omfattende genstandsmateriale, der for størstedelens vedkommende er fundet i grubehuse, affaldsgruber og kulturlag. I analysen vurderes Vester Egesborg i forhold til udgravningsresultater fra specialiserede anløbspladser og agrare bebyggelser både lokalt, regionalt i forhold til Østdanmark og overregionalt i forhold til Danmark som helhed og landene langs Østersøens kyster med særligt fokus på Nordtyskland, Sverige og de øvrige lande omkring Østersøen. Desuden skal Vester Egesborgs ophør analyseres i forhold til de samfundsmæssige ændringer, der skete i vikingetidens sidste 100-150 år, hvor de første bydannelser af middelalderligt tilsnit etableredes i Danmark.

Netværksdannelse. Vester Egesborg har indgået i flere netværk, som direkte eller indirekte kan aflæses i fundmaterialet. Det lokale netværk udgøres af et opland, der har benyttet pladsen som anløbssted og som i et vist omfang har forsynet pladsen med råmaterialer og mennesker. Det lokale netværk har været styret af en eller flere stormandsfamilier. Især disse bestemmende aktører har haft interesser med et regionalt og overregionalt fokus. Analyser af affaldet fra jernsmedningen skal forsøge at afdække, om råmaterialerne er lokale eller importerede. Uanset ophavet vidner omfanget af smedeprocesserne om, at der er tale om produktion, som ligger ud over eget forbrug. Det betyder, at der har været et eller flere eksterne led i et netværk, som kan have været både lokalt, regionalt og overregionalt. I genstandsmaterialet foreligger flere elementer, som peger på netværkets udstrækning. Glasperler af typer, der er fremstillet i Ribe, trækker et spor til handels- og håndværkspladser omkring Østersøen, og sporet fører også til Vester Egesborg. Ydermere har Vester Egesborg haft sin egen produktion af glasperler. En analyse af glasperler fra oplandets agrare bebyggelse kan afsløre, om de har været beregnet på det lokale område. Hvad angår kamme af ben og tak findes typerne over store dele af Sydsandinavien og på de skandinaviske prægede handels- og håndværkspladser syd for Østersøen. Dekorationsmæssigt er der en gruppe af benkamme fra Vester Egesborg, som kan sammenlignes med ornamentik på kamme fra Mellemsverige og det vestligste Rusland. I samme retning peger fund af en karneolperle, en bjørnetandperle, et pilekoggerbeslag og særlige typer af pilespidser og jernfibler. Mod den sydvestlige Østersø peger en bronzekam, som sandsynligvis er fremstillet i Hedeby. Herfra kan også de frankiske og engelske drikkeglas, der er fundet rester af, være kommet, ligesom en del af en balancevægt kan stamme fra en anglo-irsk type. Typisk upåagtet, men ofte tilstedeværende, er klæbersten og skifer fra Norge.

Det nævnte genstandsmateriale peger på generelle netværk, som har omfattet store del af Sydsandinavien, bl.a. repræsenteret ved ovennævnte klæbersten og skifer, men også i form af sølvmonter fra Kalifatet, der kom til området i flere omgange i løbet af vikingetiden. Der er

imidlertid spor af snævrere netværk, der har kastet særlige kamme, våben og fibler af sig, og som peger på, at Vester Egesborg har haft forbindelser mod den østlige Østersø. Analysen skal undersøge den kronologiske udvikling i netværkene, som allerede kan anes fra 6.-7. årh. til 8.-10. årh., og der skal fokuseres på, at der er netværk, som er generelle, mens andre er specifikke og affødt af særinteresser.

Samarbejdspartnere: Zoologisk museum, museer, universiteter i Nordeuropa.

Publikation: Resultaterne skal fremlægges i en fagfællebedømt, dansksproget monografi med et tysk eller engelsk resumé.

Vilkår: Bevilling fra Beckett-fonden og Krogagerfonden suppleres med midler fra museet.

Ressourcetræk: Der afsættes økonomi svarende til 4/12-årsværk.

Ansvarlig: Jens Ulriksen.

Handleplan:

2015: Gennemførelse af projekt, fondsansøgninger til publikation.

2016-2018: Publicering.